

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22.03.2002, sp. zn. 11 Tcu 45/2002, ECLI:CZ:NS:2002:11.TCU.45.2002.1

Číslo: 12/2003

Právní věta: Obviněný, který se v době, kdy byl poslancem Národního shromáždění bývalé Československé socialistické republiky, měl dopustit trestné činnosti, jež však neměla být spáchána hlasováním v uvedeném zastupitelském sboru, resp. jeho orgánech, ani výroky učiněnými v těchto orgánech při výkonu funkce poslance, není po zániku této funkce vyňat z pravomoci orgánů činných v trestním řízení v tom smyslu, že by k jeho stíhání bylo třeba souhlasu oprávněného orgánu [§ 10 odst. 1. a § 11 odst. 1 písm. c) tr. ř.]. Na tom nemění nic ani skutečnost, že po zániku Národního shromáždění byl poslancem Federálního shromáždění bývalé Československé socialistické republiky. Tyto závěry však neplatí, jestliže uvedené zákonodárné sbory byly v době, kdy byl obviněný jejich poslancem, žádány o souhlas s trestním stíháním a ten byl odepřen.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 22.03.2002

Spisová značka: 11 Tcu 45/2002

Číslo rozhodnutí: 12

Číslo sešitu: 2

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Nepřípustnost trestního stíhání, Vynětí z pravomoci orgánů činných v trestním řízení

Předpisy: § 10 odst. 1 tr. ř.
§ 11 odst. 1 písm. c) tr. ř.

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud k návrhu Městského soudu v Praze rozhodl tak, že obžalovaný není vyňat z pravomoci orgánů činných v trestním řízení, pokud jde o skutek popsáný ve výroku tohoto rozhodnutí.

Z odůvodnění:

Na obžalovaného J. L. byla Městským státním zastupitelstvím v Praze podána obžaloba pro přípravu k trestnému činu rozvracení republiky dle § 7 odst. 1 a § 92 odst. 1 písm. a) tr. zák. a trestný čin vlastizrady dle § 91 tr. zák. č. 140/1961 Sb. ve znění účinném do 31. 12. 1969 pro skutek, kterého se měl dopustit tím, že společně s M. J.

- vedeni záměrem prostřednictvím neústavně vzniklé vlády legalizovat násilné, právnímu řádu tehdejší Československé socialistické republiky a mezinárodnímu právu odporující vniknutí vojsk tehdejší Varšavské smlouvy armádami Svazu sovětských socialistických republik, Německé

demokratické republiky, Polské lidové republiky, Maďarské lidové republiky a Bulharské lidové republiky na území tehdejší ČSSR v nočních hodinách ze dne 20. 8. na 21. 8. 1968, včetně následných násilných akcí páchaných těmito vojsky na obyvatelstvu tehdejší ČSSR, při plném vědomí toho, že v průběhu násilných akcí protiprávním omezením na svobodě byli tehdejší první tajemník Ústředního výboru Komunistické strany Československa A. D., předseda Národního shromáždění J. S. a předseda Ústředního výboru Národní fronty F. K. zbaveni možnosti výkonu svých ústavních funkcí, a současně i s vědomím, že jejich jednání je v rozporu s tehdejší Ústavou Československé socialistické republiky (ústavní zákon ze dne 11. 7. 1960 č. 100/1960 Sb.),

- J. L. dne 21. 8. 1968 společně s A. I., zemř. 2. 8. 1990, D. K., zemř. 20. 8. 1972 a V. B., občanem Slovenské republiky, navštívil v doprovodu příslušníků Sovětské armády na Pražském hradě tehdejšího prezidenta republiky generála L. S., jehož možnosti pohybu byly již omezeny sovětskými vojsky obsadivšími okolí jeho rezidence, a navrhl mu ustavení podrobněji nespecifikované „dělnicko-rolnické vlády“ namísto vlády stávající, ustanovené zákonnou cestou, což prezident republiky neakceptoval,

- J. L. a M. J. v odpoledních hodinách dne 22. 8. 1968 na tehdejším velvyslanectví Svazu sovětských socialistických republik v Praze společně s J. P., zemř. 20. 10. 1995, A. I., zemř. 2. 8. 1990, D. K., zemř. 20. 8. 1972, Š. S., zemř. 17. 6. 1984, O. Š., zemř. 23. 3. 1984, O. P., zemř. 5. 12. 1989, V. B., občanem Slovenské republiky, E. R., občanem Slovenské republiky, a F. B., občanem Slovenské republiky, nejen akceptovali návrh tehdejšího velvyslance Svazu sovětských socialistických republik v Praze S. I. Č. na vytvoření široce založené „dělnicko-rolnické vlády“ namísto vlády stávající, ustanovené zákonnou cestou, ale současně vyslovili souhlas se svou účastí v navrhované vládě, a poté odjeli společně ve večerních hodinách na Pražský hrad, kde se pokusili získat pro tento záměr souhlas tehdejšího prezidenta republiky generála L. S., přičemž k ustavení jimi zamýšlené vlády pro jednoznačně vyslovený nesouhlas prezidenta republiky a v důsledku dalšího politického vývoje ve státě nedošlo, v čemž je spatřována příprava k trestnému činu rozvracení republiky podle § 7 odst. 1, § 92 odst. 1 písm. a) tr. zák. a trestný čin vlastizrady podle § 91 tr. zák. ve znění účinném do 31. 12. 1969.

Po podání obžaloby předsedkyně senátu Městského soudu v Praze zjistila, že J. L. byl od roku 1960 do 31. 12. 1968 poslancem Národního shromáždění a poté od 1. 1. 1969 do 23. 1. 1990 poslancem Federálního shromáždění. Na základě těchto skutečností pojala pochybnost o tom, zda a případně do jaké míry je obžalovaný J. L. v této věci vyňat z pravomoci orgánů činných v trestním řízení. To ji vedlo k tomu, aby podle § 10 odst. 2 tr. ř. předložila spis spolu s návrhem na příslušné rozhodnutí Nejvyššímu soudu. Ve svém návrhu uvádí, že obžalovaný se obou útoků, jež jsou mu kladeny za vinu, měl dopustit v době, kdy byl poslancem Národního shromáždění, přičemž útoků ze dne 21. 8. 1968 společně s dalšími třemi poslanci při jednání s prezidentem republiky a druhého útoku ze dne 22. 8. 1968 s dalšími čtyřmi poslanci a šesti vysokými stranickými funkcionáři. Dále konstatuje, že podle článků 48 a 49 ústavního zákona č. 100/1960 Sb., Ústavy ČSSR, ve znění účinném v inkriminované době, bylo Národní shromáždění nejvyšším zastupitelským sborem republiky a usnášelo se o vypovězení války, je-li ČSSR napadena. Podle čl. 57 téže Ústavy byl poslanec Národního shromáždění povinen účastnit se činně a iniciativně práce Národního shromáždění. Podle čl. 58 nemohl být poslanec Národního shromáždění trestně nebo kárně stíhán bez souhlasu Národního shromáždění. Poukazuje rovněž na to, že tento ústavní princip poslanecké imunity je v současné době zakotven v čl. 27 odst. 4 Ústavy, podle kterého nelze poslance ani senátora trestně stíhat bez souhlasu komory, jejímž je členem. Odepře-li komora souhlas, je trestní stíhání navždy vyloučeno.

Institut poslanecké imunity je tedy vázán na existenci mandátu a orgánu, jehož je členem. Zákon ani judikatura podle názoru předkladatelky neřeší jednoznačně situaci, kdy poslanec je stíhán orgány činnými v trestním řízení po ukončení mandátu pro jednání, jehož se měl dopustit v době, kdy mandát měl, pokud jde o jednání souvisící s výkonem poslaneckého mandátu. Přípustnost trestního

stíhání poslanců je a byla zcela jednoznačně podmíněna vyžádáním takového souhlasu a jeho následným udělením. Odkladem trestního stíhání by pak bylo možno obcházet příslušný článek Ústavy, což je nepřipustné. Vycházejí z tohoto výkladu, domnívá se, že je dána nezbytnost vyžádání zákonem požadovaného souhlasu s trestním stíháním.

Městský soud má za to, že ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) tr. ř. nerozlišuje, zda uvedený souhlas nebyl dán proto, že oprávněný orgán jej odmítl dát, nebo že o předepsaný souhlas nebyl požádán.

Trestní stíhání je ve všech těchto případech nepřipustné. Neexistence souhlasu je zákonnou překážkou při zahájení, resp. pokračování v trestním stíhání.

Poukazuje rovněž na to, že pokud 31. 12. 1968 zaniklo Národní shromáždění, zanikl tím i poslanecký mandát, a to bez ohledu na skutečnost, že od následujícího dne téměř poslanci vznikl nový mandát ve Federálním shromáždění. Vznik nového mandátu je vždy novou překážkou bránící v trestním stíhání ve smyslu výše uvedených ustanovení. Dále se domnívá, že zánikem Národního shromáždění je dána i nemožnost vyžádání potřebného souhlasu tohoto vydání. V této souvislosti vyvstává pochybnost o tom, zda zákonem vyžadovaný souhlas je pro zahájení, popř. pokračování v trestním stíhání nezbytný i v případě, že orgán oprávněný takový souhlas dát již neexistuje. Z těchto důvodů vznikají podle názoru Městského soudu v Praze pochybnosti o tom, zda a do jaké míry je obžalovaný J. L. v uvedené věci vyňat z pravomoci orgánů činných v trestním řízení, a to zejména s přihlédnutím ke konkrétnímu skutku uvedenému v obžalobě.

Na základě tohoto návrhu Nejvyšší soud podle § 10 odst. 2 tr. ř. přezkoumal v předložené věci všechny rozhodné skutečnosti a dospěl k závěru, že obžalovaný J. L. není osobou vyňatou z pravomoci orgánů činných v trestním řízení podle trestního řádu.

Je faktem, že v době, kdy se měl žalovaného jednání dopustit, byl poslancem Národního shromáždění a poslanecký mandát mu zanikl až dne 31. 12. 1968 se zánikem Národního shromáždění s tím, že dnem následujícím se stal poslancem Federálního shromáždění a poslancem tohoto zákonodárského sboru byl až do 23. 1. 1990. Logicky tedy vyvstává otázka, zda by ve vztahu k jednání, které je mu kladeno za vinu, měl být považován za osobu vyňatou z pravomoci orgánů činných v trestním řízení. Proti takovému závěru však svědčí již samotný účel poslanecké imunity. Účelem poslanecké imunity není především ochrana poslance, ale ochrana svobody jednání Parlamentu. Teorie rozeznává imunitu absolutní, tedy exempci hmotněprávní, a imunitu relativní, exempci procesní. Exempce hmotněprávní znamená v podstatě beztrestnost. V současnosti je upravená např. čl. 27 odst. 1 nebo čl. 65 odst. 1, 3 (exempce prezidenta) Ústavy České republiky. Exempce hmotněprávní je v zásadě trvalá, tj. působí i poté, co její důvod odpadl. Exempce procesní znamená nestíhatelnost osoby, která tuto imunitu požívá pro trestné činy (pokud problém zúžíme na řízení podle trestního řádu), resp. možnost takovou osobu stíhat pouze po předchozím souhlasu příslušného orgánu (Parlamentu, jeho komory atd.). Exempce procesní je obvykle přechodné povahy a tedy trvá jen po dobu, pokud existuje důvod, který ji zakládá, tzn. po dobu existence poslaneckého mandátu. Jakmile odpadne, trestní stíhání je možné. Procesní exempce se vztahuje jak na jednání, kterého se nositel imunity dopustil v období výkonu poslaneckého mandátu, tak na jednání, kterého se mohl dopustit před nabytím poslaneckého mandátu.

Podle Ústavy z roku 1960 (ústavní zákon č. 100/1960 Sb., čl. 58) bez souhlasu Národního shromáždění nemůže být poslanec Národního shromáždění trestně stíhán ani na něho nemůže být uvalena vazba. Ze znění tohoto ustanovení je zřejmé, že se jedná o tzv. procesní exempci a současně, že je irelevantní, zda předmětem trestního stíhání má být skutek, jehož se poslanec dopustil v době trvání mandátu nebo před vznikem poslaneckého mandátu. Národní shromáždění však v této věci o souhlas s trestním stíháním žádáno nebylo.

Podle čl. 50 ústavního zákona o československé federaci poslance Federálního shromáždění nelze trestně ani kárně stíhat, ani jej vzít do vazby bez souhlasu sněmovny, jejímž je členem. Odepře-li sněmovna souhlas, je stíhání navždy vyloučeno. Zde je třeba uvést, že v takovém případě by měla původně procesní exempce důsledky exempce hmotněprávní. Ani tento zákonodárny sbor však nebyl v tomto případě žádán o souhlas s trestním stíháním. Podle čl. 51 téhož ústavního zákona poslance Federálního shromáždění nelze vůbec stíhat pro hlasování ve sněmovně, v jejích orgánech nebo v předsednictvu Federálního shromáždění. Za výroky při výkonu funkce poslance učiněné v některé sněmovně, v jejím orgánu nebo v předsednictvu Federálního shromáždění podléhá poslanec jen v disciplinární pravomoci své sněmovny. Současná Ústava obsahuje úpravu poslanecké imunity v čl. 27. Úprava je obdobná, tedy poslance nelze vůbec stíhat nebo jakkoli postihnout za hlasování v Poslanecké sněmovně nebo v jejích orgánech (článek 27 odst. 1) a podle čl. 27 odst. 4 nelze poslance stíhat bez souhlasu komory, jejímž je členem. Odepře-li tato komora souhlas, je trestní stíhání navždy vyloučeno. Ani Ústava z roku 1960, ani pozdější ústavní úpravy imunity poslanců neomezují účinky imunity pouze na skutky, jichž se poslanec dopustil v době trvání mandátu. Pokud by tedy měl platit předpoklad, z něhož vychází návrh městského soudu, logicky by imunita měla svědčit i druhému obžalovanému. Ten sice v době činu nebyl poslancem Národního shromáždění, stal se však později poslancem Federálního shromáždění a nepochybně bez souhlasu příslušné sněmovny ho nebylo možné trestně stíhat za jednání z doby před vznikem mandátu. Zánik mandátu poslance Federálního shromáždění by podle logiky návrhu na tomto závěru nic neměnil.

Z výše uvedených skutečností je zřejmé, že ani na základě pozdějších úprav imunity poslanců v projednávané věci hmotněprávní exempce v úvahu nepřichází, neboť obžalovaný se činu neměl dopustit hlasováním v zastupitelském sboru, resp. jeho orgánech, ani výroky učiněnými v těchto orgánech při výkonu funkce poslance, hlasování v zákonodárném sboru nebo jeho orgánech. Tím, že nebylo žádáno o souhlas s trestním stíháním, nenastaly ani touto cestou účinky hmotněprávní exempce. To Nejvyšší soud zdůrazňuje proto, že podle jeho názoru by na případy, jež by splňovaly podmínky pozdější úpravy hmotněprávní exempce, bylo nutné aplikovat ustanovení § 16 odst. 1 tr. zák. o časové působnosti trestního zákona a posoudit je podle pozdějších ústavních norem, neboť jde o posouzení trestnosti činu. O takový případ však v posuzované věci nejde, a proto je v ní třeba řešit pouze otázku možného vynětí z pravomoci orgánů činných v trestním řízení v důsledku procesní exempce.

Vycházejí ze znění příslušného ustanovení Ústavy (poslance nelze stíhat), ale zejména ze smyslu a účelu imunity poslanců, když imunita není osobním privilegiem poslance, ale má sloužit k zajištění řádné a nezávislé činnosti zákonodárnyho sboru, k jeho ochraně před možnými nedůvodnými zásahy především ze strany moci výkonné, dospěl Nejvyšší soud k závěru, že zánikem poslaneckého mandátu zaniká i procesní exempce s tímto mandátem spojená a tedy i vynětí z pravomoci orgánů činných v trestním řízení. Tento názor je koneckonců konformní i s převládajícím názorem teorie, prezentovaným v příslušné odborné literatuře (komentáře, učebnice) a lze jej též vyvodit z několika předchozích rozhodnutí Nejvyššího soudu v obdobných případech, ale též z rozhodnutí Ústavního soudu ve věci [IV. ÚS 68/95](#), v jehož odůvodnění Ústavní soud konstatoval, že zánikem zákonodárnyho sboru zaniká i imunita z poslaneckého mandátu uvedeného sboru vyplývající.

Za této situace je další námitka obsažená v návrhu, podle které neexistuje orgán, který by bylo možné požádat o případný souhlas se stíháním obžalovaného, nepodstatná.

Pro úplnost považuje Nejvyšší soud za vhodné se rovněž vyjádřit k názoru obsaženému v návrhu, podle něhož ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) tr. ř. nerozlišuje, zda souhlas s případným trestním stíháním nebyl dán proto, že oprávněný orgán jej odmítl, nebo proto, že o něj nebyl požádán. Konstatuje, že tento názor je v diametrálním rozporu s názorem publikovaným ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 55/2000 - rozhodnutí ve věcech trestních. K věci je možno ještě dodat, že v literatuře se vyskytuje i názor, který za odepření souhlasu považuje i nečinnost orgánu

oprávněného takový souhlas dát, samozřejmě za podmínky, že orgán činný v trestním řízení o takový souhlas požádal. Z těchto důvodů bylo rozhodnuto tak, jak je uvedeno ve výroku tohoto usnesení.